

How Many Plagues Were There?

NO BIBLICAL SOURCE

The "Ten Plagues" or "עֶשֶׂר מַכּוֹת" is such a famous phrase that it is frequently taken for granted and rarely questioned. But how do we know that there were "Ten Plagues"? Surprisingly, the Torah never uses either the number ten or the term "מכות" to describe the miracles in Egypt.^[1] Instead it refers to them as either "אותות ומִפְתִּים" ("signs and wonders")^[2] or as "שְׁפָטִים" ("acts of judgment").^[3] The notion of there being a total of ten plagues appears first in literature from the Second Temple period,^[4] and the earliest record of the phrase "עֶשֶׂר מַכּוֹת" is in Tannaitic sources.^[5]

SETTING BOUNDARIES

The traditional count of the "Ten Plagues" begins with the Plague of Blood and concludes with the Plague of the Firstborn. However, the Biblical text sets no definitive starting or ending point for the series, leaving room to question the status of the two miracles which frame the set, the sign of the תַּנְיִן and the splitting of Yam Suf. Are these fundamentally different from the other so called "plagues"? After all, these also are performed by a wondrous staff in front of Paroh, involve the hardening of his heart, and teach recognition of God. Moreover, the תַּנְיִן is explicitly called a "מוֹפֵת". Conversely, perhaps the Plague of the Firstborn should be omitted from the count. Structurally it is distinct from the main plague narrative, and it is the only one of the wonders referred to as a "נִגַע".

TERMINOLOGY

The phrases used in the introduction to the plague narrative plays an important role in the way we think about the series.

(ג) וַאֲנִי אֶקְשֶׁה אֶת לֵב פַּרְעֹה וְהִרְבִּיתִי אֶת אֹתוֹתַי וְאֶת מוֹפְתֵי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם. (ד) וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵכֶם פַּרְעֹה וְנִתְתִּי אֶת יָדִי בְּמִצְרָיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת צְבָאוֹתַי אֶת עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם בְּשִׁפְטִים גְּדֹלִים. (ה) וַיִּדְעוּ מִצְרָיִם כִּי אֲנִי ה' בְּנֹטְתִי אֶת יָדִי עַל מִצְרָיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם. (שמות ז': גי-ה')

Do the terms "אותות", "מִפְתִּים", and "שְׁפָטִים" refer to the same or to different categories of miracles? Were these actions intended primarily to be educative "signs and wonders" or punitive "plagues and judgments"?^[6] Once Paroh released the nation ("וְהוֹצֵאתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם"), was the purpose of the miracles achieved? These questions directly relate to the various options for the boundaries of the series. The sign of the תַּנְיִן can fit as part of a list of wonders which come to edify, but not in a list of judgments or plagues. On the other side, the drowning of the Egyptians at Yam Suf could certainly be viewed as one of Hashem's judgments, but given its occurring outside of Egypt after the Exodus had already taken place, it stands apart from the other wonders.

In light of these issues, commentators debate both the number and nature of the set of miracles or plagues. Their differing positions further affect how the series may be divided and categorized and what should be identified as its turning point and climax.^[7]

---

^[1] See [R. Yosef ibn Kaspi](#) who notes that the number is never found in the Torah and makes a comparison to the notion of there being thirteen Divine attributes which is also never mentioned. The Philistines, in the book of [Shemuel](#), are the first to employ the noun "מִקְּהָ" in referring to the miracles in our story. The verb הִכָּה, however, appears already in Sefer Shemot regarding both the Plagues in general (see Shemot 3:20) and individual plagues (see Shemot 7:25, 9:15, 9:25, 9:31-32, 12:12,29).

^[2] See Shemot 7:3, 7:9, 8:19, 10:1-2, 11:9-10.

^[3] See Shemot 6:6, 7:4, 12:12. In [Shemot 11:1](#), the Plague of the Firstborn is also referred to as a "נִגְעַ", and the phrase "כָּל הַמְּגִפְתֵי" appears before the Plague of Hail in Shemot 9:14.

^[4] See [Jubilees](#) and [Philo](#).

^[5] See [Mekhilta DeRabbi Yishmael](#), [Sifre](#), [Midrash Tannaim](#), [Mishna Masekhet Avot](#). The second sentence of the Mishna in Avot does not appear in all textual witnesses, and the commentary by Rashi's student, [R. Yaakov b. Shimshon](#), discusses whether it is part of the original text or just an explanatory gloss.

^[6] See [Purpose of the Plagues](#).

^[7] For elaboration, see [Patterns in the Plagues](#).

How Many Plagues Were There?

Exegetical Approaches

Twelve Miracles

The twelve miracles from the sign of the תַּנִּין through the drowning of the Egyptians in Yam Suf all comprise one unified series.

SOURCES: [R. N"ח Wessely](#),^[1] [R. Y"ס Reggio](#),^[2] [Shadal](#)^[3]

"אותות ומִפְתִּים" and "שְׁפָטִים" – These exegetes maintain that the terms denote different categories of miracles,^[4] with "אותות ומִפְתִּים" referring to the four interspersed signs of תַּנִּין, כְּנִים, שְׁחִין, and חֲשֵׁה which were relatively harmless, and "שְׁפָטִים" (literally, "acts of judgment") being the other eight much harsher plagues and punishments.^[5] Thus, the full set of twelve miracles consists of four triads, each of which opens with an initial warning sign ("אות ומִפְתִּים")^[6] which is then followed by two more severe punishments ("שְׁפָטִים").^[7] Alternatively, though, "אותות ומִפְתִּים" may refer to the first ten miracles, and "שְׁפָטִים" could describe the Plague of the Firstborn and the Splitting of the Sea.^[8]

Dual purpose of the miracles – The four signs and wonders were intended to warn, instill fear, and embarrass the magicians, while the eight destructive plagues were meant to punish the Egyptian nation.

Inclusion of תַּנִּין – The sign of the תַּנִּין is similar in purpose to the warning plagues of כְּנִים, שְׁחִין, and חֲשֵׁה, and it deserves to be counted just as they are.

Inclusion of Yam Suf – As the process of the punishment of the Egyptians was completed only with their drowning in Yam Suf, the Splitting of the Sea is also included in the count of twelve.

Patterns – The grouping into four sets of three creates certain patterns as far as the agent who brings the plague, the object of destruction, the role of the magicians, and the lessons to be learned. See [Patterns in the Plagues](#) for details.

Interruptions of the narrative flow – This approach could argue that the legal material in Chapters 12–13 is secondary to the main storyline of the twelve miracles.

Hardening of Paroh's heart – According to this approach, exactly midway through the plagues (after two of the four triads), Paroh's resolve weakens and Hashem begins to harden Paroh's heart.

"עוד נגע אֶחָד אָבִיא" – This verse which precedes the Plague of the Firstborn would be interpreted as saying that there would be one more plague before the Exodus, but not that this would conclude the entire series.^[9]

Eleven Miracles

One can arrive at this total by including either the תַּנִּין or the drowning of the Egyptians in Yam Suf.^[10]

Blood – Yam Suf

The eleven miracles from the Plague of Blood through the drowning of the Egyptians in Yam Suf all form one unit, but the תַּנִּין is not included.

SOURCES: [Seforno](#)

"אותות ומִפְתֵּיִם" and "שִׁפְטֵיִם" – Seforno contends that the first nine wonders were simply signs and are referred to in the verses as "אותות ומִפְתֵּיִם".^[11] In contrast, the last two – the killing of the firstborn and drowning in Yam Suf – were actual plagues, and thus the Torah refers to them as "שִׁפְטֵיִם".^[12]

Dual purpose of the miracles – According to Seforno, the first nine signs had an educational purpose, to inspire the Egyptians to recognize Hashem and repent. In contrast, the last two plagues were to exact retribution from the Egyptians measure for measure.^[13]

Exclusion of תַּנִּין – Surprisingly, Seforno does not include the תַּנִּין in his grouping of signs. Perhaps the omission is related to the exclusive nature of the sign. Since it was viewed only by Paroh and his staff and did not affect the rest of the Egyptian nation, it was a much less effective educational tool.

Unique character of the Plague of the Firstborn – Seforno notes that the original warning for this plague is the only one which emphasizes the concept of a measure for measure.

Inclusion of Yam Suf – As the ultimate retribution was completed only with the drowning of the Egyptians in Yam Suf, the Splitting of the Sea is also included in the count.

Literary patterns and breaks in the narrative – Seforno's count and division might be supported by the distinct literary styles of his two groupings. While the first nine plagues follow a somewhat similar pattern (the transmission of a command to Paroh to release the nation, the bringing of the plague, negotiations, the hardening of Paroh's heart and his refusal to free the people) and flow one into the other, the descriptions of the last two plagues are exceptional. Each plague is surrounded by outside narrative unrelated to the plague itself, and each focuses not just on the Egyptians but also on the Israelites.

"עוֹד נִגַּע אֶחָד אֲבִיִּא" – This verse which precedes the Plague of the Firstborn would be interpreted as saying that there would be one more plague before the Exodus, but not that this would be the final one of the entire series.

Tanin – Firstborn

The eleven miracles from the sign of the תַּנִּין through the Plague of the Firstborn are all part of one series, but Yam Suf is not included.

SOURCES: [Ralbag](#)^[14]

"אותות ומִפְתֵּיִם" and "שִׁפְטֵיִם" – Ralbag maintains that these three terms are all synonyms which refer to the same series of eleven miracles.^[15]

Inclusion of תַּנִּין – [Shemot 7:9](#) explicitly describes the תַּנִּין as a "מוֹפֵת", and this warrants its inclusion. Ralbag explains that Hashem began the sequence with a relatively harmless wonder in order to gradually ratchet up the pressure on Paroh.

Purpose of the miracles and the exclusion of Yam Suf – As the primary goal of the miracles was to compel Paroh to let the nation go, this process ended once permission was granted. Ralbag views Yam Suf as a completely separate event, with the different objective of the Egyptians recognizing Hashem.^[16]

Escalating process – Ralbag delineates how these eleven miracles intensified in severity step by step.

Frame – The wonders from the תַּנִּין through the warning regarding the Plague of the Firstborn are framed by mention of the "אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים", suggesting that all of the miracles which are in between (including the תַּנִּין, but not Yam Suf) are part of the same process.^[17]

"עוֹד נִגַע אֶחָד אָבִיא" – This verse supports the notion that the Plague of the Firstborn was the culmination of all of the wonders.

Ten Miracles

One can obtain a total of ten by including either the תַּנִּין or the Plague of the Firstborn.

Blood – Firstborn

The ten plagues from the Plague of Blood until the Plague of the Firstborn create a complete set.

SOURCES: [Jubilees](#), [Philo](#), [Mishna Masekhet Avot](#), R. Yehuda in [Sifre](#) and [Midrash Tannaim](#), [Tanchuma](#), most commentators

"אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים" and "שִׁפְטִים" – This approach could either understand that all of these terms refer to the entire Ten Plagues, or that "אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים" refers to the first nine plagues while "שִׁפְטִים" refers to the Plague of the Firstborn.^[18]

Purpose of the miracles – Jubilees and Philo view the Plagues as retributive and punitive in character. See [Purpose of the Plagues](#).

Exclusion of תַּנִּין – As the תַּנִּין did not punish the Egyptians or have harmful repercussions, it is not counted as one of the Ten Plagues.

Exclusion of Yam Suf – The drowning of the Egyptians at Yam Suf is viewed as its own distinct unit because of the magnitude of the miracle, or because it occurred outside of Egypt and only after the Exodus.^[19]

Patterns and divisions – This approach can divide the first nine plagues into three triads, each of which shares a number of common elements and features.^[20] For a full discussion, see [Patterns in the Plagues](#).

Hardening of Paroh's heart – The Tanchuma notes that it is exactly midway through the Plagues that the verses state that Hashem begins to harden Paroh's heart (rather than Paroh himself doing the hardening).

"עוד נגע אחד אביא" – This verse supports the idea that the plagues reach their climax with the Plague of the Firstborn.

Tanin – Darkness

The ten miracles from the תנין through the Plague of Darkness are a distinct unit.

SOURCES:

"אותות ומפְתִים" and "שִׁפְטִים" – This approach would maintain that the terms "אותות ומפְתִים" refer to the ten wonders from תנין to the Plague of Darkness,^[21] while the word "שִׁפְטִים" refers to the Plague of the Firstborn.^[22]

Purpose of the miracles – The "אותות ומפְתִים" may have been designed to lead the Egyptians to recognize Hashem, while the "שִׁפְטִים" were intended simply to punish or to compel Paroh to release the Israelites.

Inclusion of תנין – [Shemot 7:9](#) explicitly describes the תנין as a "מוֹפֵת", and this warrants its inclusion in the set.

Exclusion of בכורות and "עוד נגע אחד אביא" – This approach might suggest that the first ten miracles are distinct in purpose from the Plague of the Firstborn. Only the Plague of the Firstborn is referred to as a "נגע" and thus stands alone.^[23]

Literary patterns and the narrative flow – The narrative from the sign of the תנין through the Plague of Darkness is recounted in a similar literary style, with a recurring cycle of features present in these ten miracles.^[24]

Frame – These ten wonders are framed by an introduction where Hashem mentions the upcoming "אותות ומפְתִים" and a summary in which we are told that Moshe and Aharon executed them.^[25]

Nine Miracles

The set includes only the nine wonders from the Plague of Blood until the Plague of Darkness.

SOURCES: No exegetes take this position, and it is basically a variation which combines elements from the different options above.

[1] R. Wessely did not write a commentary on Shemot, but he finds opportunities to discuss the Plagues at length in these other works. He also takes pains to explain how his count does not contradict the Rabbinic sources which speak of only ten. Cf. Ibn Kaspi in the note below.

[2] R. Reggio and Shadal closely follow the course charted by R. Wessely.

[3] Two recent articles adopt a similar position, each also noting the symbolism of twelve being the number of the tribes of Israel as well as the number of months and zodiac signs. See מנחם בן ישר, "אותות ומופתים באדמת בני א"מאיר שפיגלמן, "פרשת וארא", בית המדרש (available [here](#)) and דף שבועי של אוניברסיטת בר-אילן, פרשת וארא תשס"א (available [here](#)).

[4] See R. Reggio's commentary in which the definition of these terms serves as the point of departure for discussing the boundaries of the series.

[5] This is how R. Reggio and Shadal reproduce R. Wessely's position. The difficulty with this approach is that some of the eight harsher plagues are also called "אותת" in the Torah – see Shemot 8:19 and 10:1-2, and the word "שִׁפְטִים" is mentioned only by the Plague of the Firstborn. R. Wessely, himself, actually vacillates regarding the meaning of "אותת", and in one place he suggests that it refers to the eight harsher punishments (and is synonymous with "שִׁפְטִים" rather than "מִפְתִּים"). While this variation avoids the difficulties from Shemot 8:19 and 10:1-2, it does not account for the cases in Tanakh in which "אותת" and "מוֹפֶת" appear as a pair and do not refer to a punishment (e.g. Devarim 13:2-3).

[6] This understanding explains why there is no warning before the sign of the תַּיִן and the plagues of כְּנִים, שִׁחִין, and חֲשָׁה, as they themselves constituted warnings for what was to come.

[7] For elaboration, see [Patterns in the Plagues](#).

[8] See discussion of Seforno's position below.

[9] The verse does highlight the fact that the drowning of the Egyptians in Yam Suf is quite separate from the other plagues, occurring after the actual Exodus. It is likely that for this reason other exegetes do not include it in their counts.

[10] There is also a third method suggested by [R. Yosef ibn Kaspi](#). He is the only commentator to explicitly mention the number eleven, and he obtains this number without counting either the תַּיִן or the drowning in Yam Suf. He rather splits the initial Plague of Blood into two parts – the bloodying of the Nile and the death of the fish. See also his comments regarding the non-binding nature of the Rabbinic count of ten plagues.

[11] These terms appear also in some of the individual descriptions of these nine wonders – see Shemot 8:19, 10:1-2, 11:9-10.

[12] This term is found also in Shemot 12:12 with regard to the Plague of the Firstborn.

[13] See [Hardened Hearts](#) that according to Seforno, even the last two plagues had an additional goal of motivating the Egyptian masses to repent and recognize Hashem.

[14] Ralbag begins his list from the תַּיִן, but does not explicitly mention the number eleven.

[15] According to his interpretation, the consecutive verses of [Shemot 7:3-4](#) speak of the identical process, with verse 4 explaining the purpose of the events of verse 3.

[16] See Ralbag's interpretation of Shemot 7:5.

[17] For elaboration, see [Structure of Sefer Shemot](#) regarding the introductory verses of 7:3-5 and Malbim's interpretation of them. While Ralbag and Malbim explain that 7:5 is referring to the Splitting of Yam Suf, it is possible that, like the two preceding verses, this verse also refers to the series of plagues which culminates with the Plague of the Firstborn.

[18] The plural form would refer to both aspects of the final plague – see Shemot 12:12.

[19] It may also have affected only the Egyptian army and not the entire nation.

[20] This corresponds to the mnemonic of R. Yehuda in the [Sifre](#) and [Midrash Tannaim](#). Philo, however, offers an alternative categorization.

[21] These words appear repeatedly in this unit – see Shemot 7:9, 8:19, 10:1-2, 11:9-10.

[22] The word appears again in the description of this plague in Shemot 12:12. Cf. Seforno above.

[23] The word "עוד", though, is problematic as it suggests a connection to what came before.

[24] The Plague of the Firstborn does not share these features, and it is surrounded by legal material and narrative unrelated to the plague itself.

[25] Although the warning for the Plague of Firstborns is found within this frame, the actual plague is not.

How Many Plagues Were There?

Sources

BIBLICAL TEXTS

שמות ו': ו'

לְכוּ אָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלַת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעַבְדֹתֵם וְגֵאלְתִּי אֶתְכֶם בְּזֵרוּעַ נְטוּיָהּ וּבִשְׁפָטִים גְּדֹלִים.

שמות ז': ג'-ה'

(ג) וְאֲנִי אֶקְשֶׁה אֶת לֵב פְּרַעֲה וְהִרְבִּיתִי אֶת אֹתְתִי וְאֶת מוֹפְתֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. (ד) וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵכֶם פְּרַעֲה וְנִתְתִּי אֶת יָדִי בְּמִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת צְבָאתִי אֶת עַמִּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁפְטִים גְּדֹלִים. (ה) וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי ה' בְּנִטְוֵתִי אֶת יָדִי עַל מִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם.

שמות ז': ט'

כִּי יִדְבַר אֲלֵכֶם פְּרַעֲה לֵאמֹר תִּנּוּ לָכֶם מוֹפְתֵי וְאֶמְרַתְּ אֵל אֱהָרוֹן קַח אֶת מִטְּדָה וְהִשְׁלַךְ לִפְנֵי פְרַעֲה יְהִי לְתִנּוּן.

שמות ח': י"ח-י"ט

(יח) וְהִפְלִיתִי בְיוֹם הַהוּא אֶת אֶרֶץ גִּשׁוֹן אֲשֶׁר עַמִּי עֹמֵד עָלֶיהָ לְבִלְתִּי הָיוֹת שָׁם עָרַב לְמַעַן תִּדְעַה כִּי אֲנִי ה' בְּקִרְבֵּי הָאֶרֶץ. (יט) וְשִׁמְתִי פֶדֶת בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמִּי לְמַחֵר יִהְיֶה הָאֵת הַזֶּה.

שמות י': א'-ב'

(א) וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה בֹּא אֵל פְּרַעֲה כִּי אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת לְבוֹ וְאֶת לֵב עַבְדִּיו לְמַעַן שְׁתִּי אֹתְתִי אֵלָה בְּקִרְבּוֹ. (ב) וּלְמַעַן תִּסַּפֵּר בְּאָזְנֵי בְנֵי וְכוּ בְנֵי אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלֵתִי בְּמִצְרַיִם וְאֶת אֹתְתִי אֲשֶׁר שְׁמַתִּי בָם וַיִּדְעֻם כִּי אֲנִי ה'.

שמות י"א: א'

וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה עוֹד נִגַע אֶחָד אָבִיא עַל פְּרַעֲה וְעַל מִצְרַיִם אַחֲרָי כִּי יִשְׁלַח אֶתְכֶם מִזֶּה כְּשִׁלְחוֹ כָּלָה גֵרֶשׁ יִגְרֶשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה.

שמות י"א: ט'-י'

(ט) וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה לֹא יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פְּרַעֲה לְמַעַן רְבוֹת מוֹפְתֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. (י) וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת כָּל

הַמִּפְתִּים הָאֵלֶּה לִפְנֵי פְרַעֲהַ וַיַּחֲזֶק ה' אֶת יָד פְרַעֲהַ וְלֹא שָׁלַח אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ.

שמות י"ב:י"ב

וְעִבְרָתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה וְהִפִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה וּבְכֹל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי ה'.

במדבר ל"ג:ד'

וּמִצְרַיִם מִקְבָּרִים אֶת אֲשֶׁר הִכָּה ה' בָּהֶם כָּל בְּכוֹר וּבְאֵלֵהֶם עָשָׂה ה' שְׁפָטִים.

שמואל א' ד':ח'

אוֹי לָנוּ מִי יִצְיָלָנוּ מִיַּד הָאֱלֹהִים הָאֲדִירִים הָאֵלֶּה אֵלֶּה הֵם הָאֱלֹהִים הַמְּכִים אֶת מִצְרַיִם בְּכָל מָכָה בַּמִּדְבָּר.

CLASSICAL TEXTS

יובלים מ"ח:ו'-י"ב

(ו) ויעש ה' נקמה בס, נקם כבוד בגלל ישראל, ויכם וימיתם בדם ובצפרדע ובכנים ובערוב ובשחין אבעבועות פורח. (ז) ואת בהמתם [הרג] בדבר ובברד, ויך בו את כל צמחם, ובארבה אשר אכל את הפלטה הנשארת מן הברד. (ח) ובחושך, ואת בכוריהם מאדם עד בהמה [הרג]. (ט) ובכל אליליהם עשה ה' שפטים, וישרוף אותם באש. (י) והכל צווה בידך לעשות אותן, וטרם תעשה ותדבר אל מלך מצרים ולפני כל עבדיו ולפני עמו. (יא) והכל נעשה בדברך, עשרה שפטים גדולים ונוראים באו על ארץ מצרים לנקום נקמת ישראל. (יב) ואת כל זאת עשה ה' בעבור ישראל ועל פי הברית אשר כרת עם אברהם, וינקם מהם על אשר לחצו אותם בפרך.

פילון על חיי משה א':י"ז

For the elements of the universe, earth, water, air, and fire, of which the world was made, were all by the command of God, brought into a state of hostility against them, so that the country of those impious men was destroyed, in order to exhibit the height of the authority which God wielded, who had also fashioned those same elements at the creation of the universe, so as to secure its safety, and who could change them all whenever he pleased, to effect the destruction of impious men. (97) And he divided his punishments, entrusting three, those which proceeded from those elements which are composed of more solid parts, namely, earth and water, from which all the corporeal distinctive realities are perfected, to the brother of Moses. An equal number, those which proceeded from the elements which are the most prolific of life, namely, air and fire, he committed to Moses himself alone. One, the seventh, he entrusted to both in common; the other three, to make up the whole number of ten, he reserved for himself.

משנה אבות ה' ד'

עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים ועשרה על הים. עשר מכות הביא הקדוש ברוך הוא על המצריים במצרים ועשרה על הים.

אבות דר' נתן נוסח א' פרק ל"ג

כנגד עשרה נסיונות שנתנסה אברהם אבינו ובכולם נמצא שלם. כנגדן עשה הקדוש ברוך הוא נסים לבניו במצרים. כנגדן הביא הקדוש ברוך הוא עשר מכות [על המצרים במצרים]. כנגדן נעשו לישראל עשרה נסים על הים. כנגדן הביא עשר מכות על המצריים בים.

מכילתא בשלח ויהי ו'

וירא ישראל את היד הגדולה, מיתות חמורות מיתות משונות זו מזו לפי שהביא עליהם כמה מיתות בים. ר' יוסי הגלילי אומר מנין שלקו המצרים במצרים עשר מכות ועל הים לקו חמשים מכות, במצרים מה הוא אומר ויאמרו החרטמים אל פרעה אצבע וגוי' ועל הים מהו אומר וירא ישראל את היד הגדולה וגוי' כמה לקו באצבע עשר מכות אמור מעתה במצרים לקו עשר מכות ועל הים לקו חמשים מכות. ר' אליעזר אומר מנין אתה אומר שכל מכה ומכה שלקו המצרים במצרים היתה של ארבע מכות וגוי'. ר' עקיבא אומר מנין אתה אומר שכל מכה ומכה שלקו המצרים במצרים היתה של חמש מכות וכו' ועל הים לקו מאתים וחמשים מכות.:

ספרי בהעלתך פ"ח

כיוצא בו אוי לנו מי יצילנו מיד האלהים האדירים האלה (שמואל א' ד ח) עד כאן אמרו צדיקים אבל רשעים אמרו אלה הם האלהים המכים את מצרים בכל מכה במדבר (שם /שמואל א' ד' ח') אמרו עשר מכות היו לו והביאם על המצריים שוב אין לו מכה מעתה אמר להם המקום אתם אומרים שאין לי מכה מעתה מכה אביא עליכם שלא נהייתה מעולם.

ספרי דברים ש"א

ויהי שם לגוי גדול, מלמד שהיו ישראל מצויינים שם. וירא את ענינו, כמה שנאמר וראיתן על האבנים. ואת עמלינו, כמה שנאמר כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכו'. רבי יהודה היה נותן בהם סימן דצ"ך עד"ש באח"ב.

מדרש תנאים דברים כ"ו

ובמופתים אלו המכות (יואל ג ג) ונתתי מופתים בשמים ובארץ דם ואש ותמרות עשן: ד"א ביד חזקה שתים ובזרוע נטויה שתים ובמורא גדול שתים ובאתת שתים ובמופתים שתים, אלו עשר מכות שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים. ר' יהודה היה נותן בהן סימן דצ"ך עד"ש באח"ב.

תנחומא וארא ג'

ויחזק לב פרעה בחמש מכות הראשונות אין כתיב בהן אלא ויחזק לב פרעה כיון שבאו חמש מכות ולא שלח, אמר הקדוש ברוך הוא מכאן ואילך אם רצה לשלוח איני מקבל שכך כתיב בחמש מכות האחרונות ויחזק ה' את לב פרעה, והיה משה גוזר והקב"ה מקיים שנאמר ותגזר אומר ויקסם לך (איוב כ"ב).

תנחומא בא ד'

ארז"ל כטקסין של מלכים הביא הקדוש ברוך הוא עליהן את המכות מלך בשר ודם כשמדינה מורדת עליו משלח עליה לגיונות ומקיפים אותה בתחלה סוכר אמת המים שלהם חזרו מוטב, ואם לאו מביא עליהם קלאנים, חזרו מוטב ואם לאו יורה בהם חצים, חזרו הרי מוטב וא"ל מביא עליהם ברבריים, חזרו מוטב, וא"ל מביא עליהם דורמוסיות, חזרו מוטב ואם לאו זורק בהם נפט, חזרו מוטב, ואם לאו משליך עליהן אבני בליסטראות חזרו מוטב ואם לאו מגרה בהן אוכלוסין הרבה, חזרו יפה, ואם לאו אוסר אותן בבית האסורין, חזרו יפה, ואם לאו הורג גדולים שבהם כך הקדוש ברוך הוא בא על מצרים כטקסין של מלכים בתחלה סוכר אמת המים שלהם שנא' (תהלים עח) ויהפך לדם יאוריהם לא חזרו הביא עליהם קלאנים אלו צפרדעים, ר' יוסי בר חנינא אמר קרקורן היה קשה להם מהשחתם, לא חזרו ירה עליהם חצים אלו הכנים שנא' ותהי הכנס באדם ובבהמה היו נכנסים בגופם של מצרים כחצים לא חזרו הביא עליהן ברבריים זה ערוב שנא' (תהלים ע"ח) ישלח בם ערוב, לא חזרו הביא עליהם דורמוסיות זה הדבר והרג את מקניהם, לא חזרו הביא עליהם נפט זה השחין, שנאמר ויהי שחין אבעבועות פורח באדם, לא חזרו השליך עליהם אבני בליסטראות זה הברד, לא חזרה גירה בהן אוכלוסין הרבה זה ארבה, לא חזרו חבשן בבית האסורים זה חשך שנאמר ויהי חשך אפלה, לא חזרו הרג גדולים שבהם שנאמר וה' הכה כל בכור.

תנחומא בובר בא ד'

נטה (את) ידך על השמים (שמות י כא). בטכסיס [מלך] בשר ודם הביא הקדוש ב"ה עליהם את המכות, מלך בשר ודם כיון שהמדינה מורדת עליו, מה עושה משלח לגיונות, והן מקיפין עליה, בתחילה הוא (שובר) [סוכר] אמת המים שלהם, אם חוזרין מוטב, ואם לאו הוא מביא עליהם קלנים, [אם חוזרין מוטב, ואם לאו יורה בהן חצים, אם חוזרין מוטב, ואם לאו מביא עליהם, לגיונות, אם חוזרין מוטב, ואם לאו מביא עליהם דורמוסיות], אם חוזרין מוטב, ואם לאו זורק בהם נפט, אם חוזרין מוטב, ואם לאו משליך בהם, אבני בליסטרא, ואם חוזרין מוטב, ואם לאו מגרה בהן (לגיונות ואוכלוסין) [אוכלוסין] הרבה, אם חוזרין בהם מוטב, ואם לאו אוסר אותן בבית האסורין, אם חוזרין מוטב, ואם לאו הורג את הגדולים שבהם, כך הקדוש ברוך הוא בא על המצרים בטכסיס של מלכים, בתחילה (שבר) [סכר] אמת המים שלהן, שנאמר ויהפך לדם יאוריהם ונוזליהם בל ישתיון (תהלים עח מד), ולא חזרו הביא עליהם קלנים, אלו הצפרדעים, שנאמר על דבר הצפרדעים וגוי' (שמות ח ח), ולא חזרו הביא עליהם את החצים, אלו הכנים, שנאמר ותהי הכנס [באדם ובבהמה] (שמות ח' יג), שהיתה נכנסת בגופו של מצרי כחץ הזה, [ולא חזרו הביא עליהן לגיונות זה ערוב שנאמר ישלח (בם) [בהם] ערוב ויאכלם (תהלים עח מה), ולא חזרו הביא עליהם דורמוסיות, זה הדבר], ולא חזרו זרק בהן נפט זה השחין, ולא חזרו השליך בהן אבני בליסטרא, זה הברד, ולא חזרו ואחר כך, גירה בהן אוכלוסין הרבה, זה הארבה, ואחר כך נתנם בבית האסורים [זה החשך] שנאמר וימש חשך וגוי' (שמות י כא), ולא חזרו והרג כל הגדולים שבהן, שנאמר וה'

MEDIEVAL TEXTS

פירוש ר' יעקב בר' שמשון אבות ה' ד' (מובא במחזור ויטרי סימן תכ"ח)

בבא זו כך היא כתובה ברוב ספרי משנה. "עשרה ניסים כו". ואין כתי' "בם עשר מכות כו". ואומר הייתי שזה הכתוב במחזורים שלנו "עשר מכות הביא" פי' הוא. שאלו הן הניסים שנעשו לאבותינו במצרים ועל הים שלקו במצרים עשר ובים עשר, וישראל ניצלו מאלו ומאלו. שהגין הקי עליהם. אבל מצאתי אחרי כן מוגה במשנה דווקנית שהוגה ממשנת ר' אפרים: "עשר מכות כו".

אבן כספי שמות י"א י"י

והנה ידוע כי היסודות ארבעה המה... ואין אני מחייב שיהיו עשר מכות כמו שמנו קצת מהקדמונים, כי אין אני מדקדק אם היו עשרה או פחות או יתר, כי אין בתורה זכרון מספר מוגבל להם, וזה כענין אמרם ז"ל שלש עשרה מדות עד שטרחו רבים מן המפרשים אחריהם למנותם, ונחלקו בזה מאד. אמנם אין אני טורח בזה כלל, ולא נחוש רק לנו שנבין הענין כמה שיעלה מספרם. לכן אל תטעון עלי מצד מה שמנינו אחד עשר חלקים באלו הנפלאות, והם שלשה במים, ושלושה בארץ, ושלושה באויר, ושנים באש, כי אין לנו בזה מספר מוגבל בתורה, רק שבאמת נכון לכלול הענין במספר עשרה לפי מספר פרשיות התורה, וזה שמשנה רבנו כותב התורה כולל מיתת הדג עם הדם, עד שאינו רק כמו מופת אחד, כמ"ש ונהפכו לדם והדגה אשר ביאור תמות, כי שני אלו הדברים נעשים ברגע אחד בהכרח...

רלב"ג שמות ז' ג'-ה'

ואני אקשה את לב פרעה מפני יתרון השגחתי בישראל בעבור האבות, באופן שיהיה זה סבה אל שאצטרך להרבות אותותי ומופתי בארץ מצרים. וזה, כי מפני שלא ישמע אליכם פרעה אכה את מצרים במכות רבות, בדרך שאוציא כל צבאותי – והם השבטים, שהם עמי בני ישראל מארץ מצרים בשפטים גדולים. ובסוף הענין אודיע למצרים כי אני ה', בנטותי את ידי על מצרים ברדפם אחרי בני ישראל, בדרך שיטבעו בים סוף – כמו שנזכר בפרשת 'ויהי בשלח', כי שם נזכר שכבר ידעו המצרים כי השם יתעלה הוא ה', בהכבדו בפרעה ברכבו ובפרשיו (שמות י"ד י"ח). וזה יהיה סבה שלא יוסיפו עוד לרדוף אחרי בני ישראל; ואז תשלם לישראל היציאה ממצרים, כי לא ישתדלו עוד המצרים לרדוף אחריהם להביאם תחת ידם.

רלב"ג שמות ח' תועלת ב'

התועלת השני הוא להודיע ההדרגה אשר נהג בה השם יתעלה עם פרעה כאשר רצה שישלח את ישראל, אשר העירונו על ענינה בתועלות הפרשה הקודמת. וזה כי תחלה צוה שיעשו לפניו מופת בלתי מצער אותו כלל, והוא ההפך המטה לתנין. ואחר כן צוה שיעשו לפניו מופת מזיק לו מעט והוא ההפך המימות לדם, כי לא היו מוצאים

מים לשתות כי אם בקושי. ואחר כך צוה שיעשו לפניו מופת יותר מזיק והוא מופת הצפרדעים, אלא שהזיקם היה מעט יותר והם הנקראות 'גרנולייש' בלעז. והנה הם היו עולים בביתם ובחדר משכבם ועל מטותם וביתר המקומות שזכר, והיו מפני זה מצערות האנשים צער מה; אלא שלא היה כמו הצער שהגיע להם מהכנים, כי הם היו עולים בבשרם תוך לבושיהם, והיו עוקצים אותם כמנהג הכנים; ולזה הביא עליהם אחר זה מכת הכנים. והנה זה הסדור הוא אשר ראוי מהאדון הטוב לאנשים המורדים בו, וכן יעשו המלכים במורדים בהם, אשר אינם שומעים לדבריהם. וזה, כי בהלחמם עליהם ימנעו מהם ראשונה מזונותיהם, ואחר כך יצטרו גופם וייסרום בשוטים או בעקרבים. והנה תמצא, שכבר הגיעו בתחלה לפרעה אלו המוקרים מהשם יתעלה ביותר קל שאפשר; וזה, כי הוא לא מנע ממזונותיהם זולת המים, והם גם כן היו נמצאים להם, אלא שכבר היו נמצאים להם בקושי; ואחר כך צערם בגופם צער חלוש בהדרגה, רק במכת הצפרדעים והכנים. ואחר זה שב להכביד להם המכות בהדרגה, בזה הסדור בעינו; וזה, שהוא הביא בתחלה הערוב, שהיה משחית המקנה ומזונותיהם אשר בבית ובשדה. ואחר כך הוסיף שנית להזיקם במזונותיהם; וזה, שכבר הביא דבר כבד מאד במקניהם, שהיה הִזִיקו יותר חזק מההיזק שהגיע למקנה מן הערוב; עם שזה ההיזק הרי הגיע כרגע, ולא היו יכולים לקחת בו שום עצה, ואין הענין כן בהיזק שהגיע מפני הערוב. ואחר כך הביא בגופם מה שיצערם צער נפלא, והוא השחין שהיה פורח אבעבועות; כי השחין שהוא בזה התאר הוא מצער מאד. ואחר זה שב להכביד מכותיהם בהדרגה בזה הסדור בעינו; וזה, שכבר הביא תחלה הברד, להשחית כל אשר בשדה אשר אפשר שישחת מפני הברד, למנוע מהמצרים מזונותיהם. ואחר כך הכביד והביא עליהם הארבה הנפלא בגבולם, להשחית מה שנשאר להם מן הברד והעץ הצומח להם מן השדה, כדי שיעדרו מזונותיהם במוחלט; והם היו עם זה מצערים גופיהם צער מה, כי מלאו מהם בתי מצרים. ואחר זה הביא עליהם מה שיצער גופם צער נפלא, אלא שלא יגיע ממנו המות, והוא החשך החזק, שהתמיד להם שלשה ימים באופן שלא קמו איש מתחתיו ולא ראו איש את אחיו -- כי גם הנר לא היה מאיר להם, לפי דעתי, וסבת זה היתה עובי האויר, המחשיך עד שהיו יכולים למשש אותו -- ולזה לא היה אפשר להם לקחת מזונם כראוי בכל אלו השלשה ימים. ואחר זה הביא המות בבכוריהם; והנה הנגע האחרון הכביד מכל הקודמים. והנה המכות הראשונות נעשו על יד אהרן, כי לא היה ענינם נפלא כמו המכות שנעשו על יד משה. וזה, כי המכות שנעשו על יד אהרן היה רמוז (בהן) הדבר, שנתחדש ממנו מה שנתחדש על דרך פלא; כאלו תאמר, כי מהמטה היה תנין, ומהמים - דם וצפרדעים, ומהעפר - כנים. ואולם הברד לא נתחדש על יד משה מדבר רמוז אליו, ולא הארבה ולא החשך. והנה השחין, שנתחדש על יד משה מפיח הכבשן, לא היה באופן השתנות המים דם, כי לא שב פיח הכבשן שחין, אבל נתחדש השחין בעת שזרקו משה לצד השמים. ועם כל זה, הנה מפני שידמה באופן - מה שיהיה התחדש השחין מדבר רמוז, נשתתף בענינו אהרן השתתפות מה, כי הוא כמו ממוצע בין מה שיתחדש מדבר רמוז ובין מה שיתחדש לא מדבר רמוז. ולהראות אופן המדרגות האלו מהמכות, שהיו שלש מדרגות, היה נותן בהם רבי יהודה סימנין: דצ"ך עדי"ש באח"ב; וכללם באלו השלש תיבות, לפי שהמדרגה הראשונה היתה 'דם צפרדע כנים', והמדרגה השנייה היתה 'ערוב דבר שחין', והמדרגה השלישית היתה 'ברד ארבה חשך מכת בכורות', כמו שהתבאר מדברינו.

MODERN TEXTS

ספורנו שמות ד': כ"ג

הנה אנכי הורג את בנך בכורך. כפי המשפט האלהי שהוא מידה כנגד מידה, כאמרו וכארח איש ימציאנו (איוב לד, א) כי אמנם מכת בכורות לבדה היתה למשפט עונש לפרעה מכל המכות, אבל שאר המכות היו לאות ולמופת למען ישובו, כי לא יחפוץ במות המת כי לא נעל בפניהם דרכי התשובה אמתית כלל, לו חכמו לשוב אל האל יתברך מאהבת טובו ויראת גדלו, שהיא התשובה המגיעת עד כסא הכבוד, אשר היא המצלת ונותנת חן בעיני אלהים, כאמרם ז"ל (יומא פרק יום הכפורים) עונות נחשבים לו כזכיות (יומא פו ב) או לפחות לשוב כעבדים מיראת מה שיוכל להעניש. אבל מכת בכורות וטביעת פרעה וחילו בים היו שפטים אלהיים לקיים מדה כנגד מדה.

ספורנו שמות ז': ד'

(ד) ולא ישמע אליכם פרעה. לא קודם ההקשאה, גם לא אחרי כן עם ראותו רבוי האותות והמופתים, ולכן אעשה בהם שפטים, והם מכת בכורות וטביעת מצרים בים סוף, ששניהם בלבד היו על צד עונש להם מדה כנגד מדה. אבל שאר המכות היו אותות ומופתים להשיבם בתשובה, כאמרו בזאת תדע כי אני ה', בעבור תדע כי אני ה' בקרב הארץ, למען תדע כי לה' הארץ, למען שיתי אותותי אלה בקרב, ולמען תספר וידעתם. אתה ישראל והמצרים. וגם כשהטביעם בים כוון לעשות באופן שהנשארים במצרים יכירו וידעו כאמרו וידעו מצרים כי אני ה'.

ספורנו שמות ח': י"ב

והך את עפר הארץ. לא התרה בפרעה בזאת ולא בשחין ולא בחשך, וזה כי תשע המכות שהיו לאותות ולמופתים היו דצ"ך עד"ש בא"ח בלבד, כי מכת בכורות לא היתה לאות ולא למופת, אבל היתה לעונש כמבואר למעלה (ד, כג; ז, ד). והנה דצ"ך היו אותות בשתי היסודות הכבדים, ועד"ש היו אותות בבעלי חיים, ובא"ח היו אותות באויר, ובכל שתיים מהן התרה, ובשלישית נעשה האות בלתי התראה, כאמרו הן כל אלה יפעל אל, פעמים שלש עם גבר (איוב לג, כט).

רנ"ה ויזל, רוח חן י"ב (עמ' 210-224)

ונאמר כי יש להעיר דברים רבים על ספורי התורה בענין מכות מצרים ותחלואיה, ולא אזכור רק שתי שאלות כוללות הספור כולה. הראשונה אחר שמדתו של השם ב"ה היא להיטיב וכשנפרע מבריותיו מעניש בקל תחלה, ואם לא ישמעו ידונו בחמורה, וכן מחמור לחמור ממנו עד יצדיקו הדין ויעשו כרצון השם. גם הסברא נותנת כן, שאם העונש החמור לא הועיל, מה יועיל הקל הבא אחרי כן. וההיפך אנו רואין במכות מצריים ותחלואיה, דם וצפרדע היו מכות קשות ולא הועילו, מה טעם באה אחרי כן מכת כניס הקלה מהם. וכן ערוב ודבר היו מכות גדולות, ולא נוסרו בהן, מה תועיל שחין הקלה, ואם לא נכנעו מפני הברד והארבה הממיתים, איך אחריהן שלח חשך ויחשיך שאיננו מכת מות. והשאלה השניה התעוררו עליה מפרשי התורה זצ"ל, וביותר הר"י אברבנאל ז"ל, למה התרה על מכת דם וצפרדע קודם בואנה ולא התרה על מכת כניס, ועל ערוב ודבר התרה ולא התרה על מכת שחין, על ברד וארבה התרה ועל חשך לא התרה, וחזר והתרה על מכת בכורות, מי חכם וידע פשר דבר. והר"י אברבנאל ז"ל אמר בשם המפרשים ז"ל שהתרה קודם כולן, אלא שלפעמים קצרה התורה ולא זכרה

ההתראה, ולא ישרו דבריהם בעיניו, לפי שבסדר המכות תמיד שתיים בהתראה ואחת בלי התראה. ויפה דבר, אלא שגם הוא לא תקן הדבר, ומה שכתב על זה תמצאנו בספרו.

ורואה אני שהמחברים ז"ל הולכים על דרך אחד לחלק מכות מצרים לשלש חלוקות, לפי שמצאו בדברי חכמים ר' יהודה היה נותן בהם סימנים דצ"ך עד"ש באח"ב, וחשבו שכל סימן מורה על כוונה מיוחדת, ושלש מכות שבשני הסימנים וד' שבסימן השלישי חוברו יחדו, וע"ז יסדו ביאוריהם ודבריהם, וע"ז יפלו הספיקות הנ"ל. ולפי דעתי אין זאת כוונת התנאים ז"ל כי ממה שנבאר תראה שאין השוות בין המכות שיש בכל סימן מאלה הסימנים, אבל אמתת הענין נגלה לי מדברי המלך ע"ה שאמר שנהג השם עמהם כעם נערים קטנים להזהירם בתעלולים, וכאשר לא שעו אל הקלות באו החמורות, ואם דבריו דומים לחידה, אני אביע חדתו בע"ה, וכבר החילונו לרמוז על זה (פרשה י"א), ועתה נאמר שהדברים האלה היו קבלה ביד המלך ע"ה, והיא שיטת דוד אביו, כי גם המשורר האלהי רמז כן בשירו וכמו שאבאר לפנינו, ואתה הט אזנך ושמע.

דע שכפי שיטת המלך ע"ה עשה אדוננו משה ע"ה שתיים עשרה מופתים נאמנים במצרים ועל הים להפרע על ידיהן מפרעה ומצריים, ארבעה מהן היה מופתים קלים, ולא באו אלא להוכיחם תוכחת מגולה שישובו מפשעיהם, ואם לא ישובו יביא עליהם מכות קשות, וכשלא שבו על ידי התוכחה, הביא עליהם כל פעם שתי מכות קשות מאד, והיו התוכחות ארבע והמכות שמונה, ובין כולם שתיים עשרה, וזה סדרן. התוכחה הראשונה המטה שנהפך לתנין, ואחריה שתי מכות דם וצפרדע, וזהו הסדר הראשון. התוכחה השניה כנים, ואחריה שתי מכות ערוב ודבר, וזהו הסדר השני. התוכחה השלישית שחין, ואחריה שתי מכות ברד וארבה, וזהו הסדר השלישי. התוכחה הרביעית חשך, ואחריה שתי מכות מכת בכורות וטביעת ים סוף, וזהו הסדר הרביעי. ועל ידי ארבעה סדרים אלו לקחו מיד ה' גמול פשעיהם שמרדו בה', שנחלקים גם הם בארבעה סדרים, וכמו שבארנו בדרוש הדם (פרשה י"א), וכן לקחו גמול על מה שהרעו לישראל, שגם רעות אלו נחלקים בארבעה סדרים, ויתבאר בע"ה (פרשה י"ט).

ומעתה יש תשובה לשאלה השניה מדוע מקצת המכות היו בהתראה ומקצתן בלי התראה, כי באמת המכות היו כולם בהתראה, וכתובה בתורה אצל כל אחת מהן, זולתי טביעת ים סוף שלא היה אפשר להתרותם שכבר הלכו ישראל מארצם. והנשארים שלא התרה בהן, אינן מכות אלא תוכחות שקדמו לכל סדר וסדר, והן הפיכת מטה לתנין, כנים, שחין, חשך, לפי שלא יתכן להתרות בהם, שהן עצמן התראות ותוכחות ללמדם דעת, וכמו שיתבאר...

ואמר למשה ואני אקשה את לב פרעה והרביתי את אותותי ואת מופתי וגוי' (שם ז'), ולא ישמע אליכם פרעה ונתתי את ידי במצרים והוצאתי את צבאותי וגוי' בשפטים גדולים, וידעו מצרים כי אני ה' בנטותי את ידי וגוי' (שם), הזכיר אות ומופת ויד ושפטים גדולים, כי התוכחות הן אותות ומופתים, והמכות הן יד ושפטים גדולים, לפי שבאלה העניש את מצרים. ובספרנו על יסודות הלשון נדבר עליהם, אבל פה נרמוז בקצרה, כי מלת אות יונח גם על דבר הנהוג בטבע, כשיררה על ענין מיוחד, כמו כי אות הוא ביני וביניכם (שם ל"ג), והיה לאות על ידכה (שם י"ג), ויש אותות מצד הנפלאות, כמו ונתן אליך אות או מופת (דברים י"ג), וממין זה היו אותות מצרים כולם נפלאות, ונקראים אותות לפי שרמזו על עניינים אחרים, כמו שאלמדך בכל תוכחה ותוכחה איך רמזה על שני המכות שיבואו אחריה. ומלת מופת על דבר פלא איננו בחקת הטבע, כמו ונתתי מופתים בשמים ובארץ וגוי' (יואל ג'), כי ידבר אליכם פרעה לאמר תנו לכם מופת וגוי' (שמות ז'), לא שאל אות, אבל שאל על

מופת יוצא מהמנהג הטבעי. ולפי שהתוכחות כולן היו מדרכי הנפלאות נקראים אותות ומופתים. אבל מלת יד כשנזכרת על הפורענות יורה על עונש קשה יותר מן הרעות הטבעיות, וכבר בארנו למעלה ענין יד (פסוק י"ז), וכן שפטים הם עונשים כמו שנזכר בספר יחזקאל... ועתה עמוד והתבונן בחכמת התורה ובמליצותיה, אמרה והרביתי את אותותי ואת מופתי בארץ מצרים, והן התוכחות שהיו אותות ומופתים, והודיעה שלא יועילו כלום וזהו שאמרה ולא ישמע אליכם פרעה, והודיעה שבעבור קושי לבבו יצטרך להביא עליו שפטים גדולים בידו החזקה, והם ארבעה סדרי המכות שהביא עליהם, ועל זה אמר ונתתי את ידי במצרים והוצאתי את צבאותי את עמי בני ישראל מארץ מצרים בשפטים גדולים, כי על ידי שפטים הגדולים נגאלו ישראל, וזהו וידעו מצרים כי אני ה' בנטותי את ידי וגו', כלומר על ידי היד הגדולה שאשפטם בה, יתנו אל לב וידעו כי אני ה'...

ולעולם הסדרים ארבעה, שמונה מכות וארבע תוכחות, אלא שרבותינו מזכירים אותן שהצרו והכאיבו למצריים טרם ששלחום, ולכן לא כללו עמהן המופת הראשון, שלא הצרה אותם, והמכה האחרונה שהיתה אחרי ששלחום, והיא נשנית בפני עצמה ועשרה על הים. ולפי שנוספים שתיים, הוצרכה הברייתא למנותן מה הן עשר מכות. ור' יהודה נתן בהם סימנים דצ"ך עד"ש באח"ב, ולא שסדר המכות לסדרים, ושכל סדר רומז על כוונה מיוחדת, וכמו שעשינו אנחנו בסדרי המכות, כי איך יהיה הסדר האחד שלשה, והאחד ארבעה, אלא כדרך ושמתם עשה סימנים לתורה שלא ישכחו, וכמו שעשו סימנים בתלמוד על ההלכות, וכמו הלכתא כאביי ביע"ל קג"ם, והיודע לתת טעם לסימנים כאלה תבא עליו ברכה.

רנ"ה ויזל, יין לבנון אבות ה': ה'

עשר מכות... וחז"ל נתנו להן סימני דצ"ך עד"ש באח"ב, דם צפרע כנים ערוב דבר שחין ברד ארבה חשך מכות בכורות, והאי עשרה נמי למימרא שלא היו פחותין מעשרה, וכנגד עשרה מאמרות שנברא בהם העולם, ולהודיע שנפרע מן הרשעים המאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות, אבל פרטיהן יותר מעשרה... והפיכת מטה לתנין לא חשיב למכה? משום שלא היתה כוללת לכל מצרים, אלא חרדא בעלמא לעיני פרעה ועבדיו כי נעשה בהיכל המלך.

רנ"ה ויזל, שירי תפארת פתיחה לחלק ג'

ואין המספר הזה ולא הסדר הזה חולקים על משנתו ששנה עשר מכות וכו' ולא על סימן דצ"ך עד"ש באח"ב, כי התנא שונה מכות, ואין הפיכת מטה לתנין מכה, רק חרדה למלך ולשריו, גם לא הרגישו מזה המצריים כי נעשה בהיכל מלך. ולא מנה טביעת ים סוף, לפי שלא נעשה בארץ מצרים, ועליה שנה ועשרה על הים... ולכן דקדק בלשונו שאמר עשר המכות וכו' על המצרים במצרים, כי על המצריים מוציא מכללן מופת התנין שלא היתה המכה, ולא היתה על מצריים, כי אם למלך ולשריו, ומלת במצרים, מוציא מכללן טביעת ים סוף שלא היתה במצרים. וכן סימן דצ"ך וכו' אינו להשוות המדה בין בעלי סימן אחד כמו שחשבו מפרשי התורה ז"ל, אלא סימן בעלמא הוא, כמו כל הסימנים שבתלמוד כמו יע"ל קג"ם וכיוצא...

והוא שנחלקו מכות מצרים לארבעה מחלקות הנ"ל, לכל אחת קדמה מופת להתעלל במצרים ולחרפם, ואלה המופתים היו קלים מן המכות שבאו אחריהן לא מכות מות כמוהם רק להתעלל בם ולהכלימם על גאותם, כי

היו מכת החכמים בעיניהם וישוב בשמים ילעג למו במופתיו, ויהי להם המופת לתוכחה ולאזהרה כי ישמעו ואם לא ישמעו יביא עליהם משפטים גדולים...

ועתה התבונן איך ארבעה המופתים שקדמו לשמנה המכות היו כלם התעללות וחרפה למצרים וביותר באו להכלים גאות החרטומים שהיו מכת החכמים בעיניהם, ועל המופתים אמר ולמען תספר באזני בנך וגוי את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתני במ (שמות י' פסוק י"ב), אחרית הכתוב על המכות וראשיתו על המופתים שהיו גנאי וחרפה כי הוכחנו שעל זה יורה לשון עלל בהתפעל, וכן ויתעללו בה כל הלילה (שופטים י"ט כ"ה), גם נגע העפולים לפלשתים שבאה להכלימם ולחרפם, כאמרו ויך צריו אחור חרפת עולם נתן למו (תהלים ע"ח ס"ה), אמרו כהני הפלשתים ולמה תכבדו את לבבכם כאשר כבדו פרעה ומצרים את לבם, הלא כאשר התעלל בהם וישלחם וילכו (שמואל א' ו' ו'). וכל זה היה בארבעה המופתים, כי מטה שנהפך לתנין לא הזיק לאדם רק הפחיד אותם, וזה כדרך שמפחידים את הנערים. וספרה תורה שכאשר התגאו החרטומים לעשות כמעשה אהרן, ויבלע מטה אהרן את מטותם (שמות ז' פסוק י"ב) והיתה זאת לחרטומים חרפה גדולה, וכמו ששרנו על זה בשיר התשיעי (דף כ"ו ע"א). כנים מופת של חרפה והתעללות וביותר לחרטומים כאמרו ויעשו כן החרטומים וגוי ולא יכלו (שמות ט' פסוק י"ד), ולכלימה גדולה היתה זאת להם, וכמו ששרנו על זה בשיר העשירי (דף נ ע"א וע"ב). שחין מופת של חרפה והתעללות וביותר לחרטומים, וכאמרו ולא יכלו החרטומים לעמוד לפני משה מפני השחין (שמות ט' פסוק י"א), וכמו ששרנו על זה בשיר אחד עשר בחוברת הרביעית. חשך מופת של חרפה גדולה, וביותר נכלמו החרטומים כמפורש בדברי שלמה בספר הנ"ל (פרשה י"ו) והמשורר רמז עליה, וכמו שנאמר עוד בפתיחה זו, אלא שמדרך התורה להעלים נפלאות כאלה...

ואשר יהל עוד במנין זה הם דברי המשורר האלהי שאמר בתחלת שירו אפתחה במשל פי אביעה חדות מני קדם (תהלים ע"ח פסוק ב'), כלומר אפרש סתומות התורה, כמו שכתבנו בפתיחתנו לחוברת הראשונה (דף ד' ע"א). וכששר בו על מכות מצרים הזכיר קצתן והשמיט קצתן. ותמהו על זה המפרשים ז"ל, גם הראב"ע ז"ל בפירושו לס' תהלים, ואמרו מה שאמרו. והאמת הוא כי על ידי שהשמיט קצתן הביע חדות מני קדם, כי זכר לבד כל מכות שבארבעה הסדרים שמספרן שמנה, והשמיט ארבעה המופתים שהן תנין, כנים, שחין וחשך, ללמדנו שנבדלים מן המכות ושעל כן לא נאמרה בהן התראה בתורה. ועל המופתים הארבעה אמר בתחלת דבריו אשר שם במצרים אותותיו ומופתיו בשדה צען (שם שם פסוק מ"ב), האותות הם המכות, והמופתים הן אותן שקדמו להן...

מן הסדר שחדשנו בענין זה נראה מעט בתעלומות חכמה איך משפטי ה' ערוכים ושקולים ושומרים חקם בדרך הקדש כמו ששומרים ארץ ושמים חקות עולם. כי תבין כי הסדר הראשון במים אשר מתחת לארץ, כי מופת התנין הוא התנין אשר ביאור מצרים כנזכר בס' יחזקאל, ואחריו מכת דם ומות הדגה הכל ביאור, ואחריו מכת צפרדע אשר שרץ היאור. הסדר השני בארץ, כי מופת הכנים בעפר הארץ ואחריו מכת הערוב הם חית הארץ ואחריו מכת דבר במקנה הארץ. הסדר השלישי מן הרקיע שהוא האויר מעל לארץ כי מופת השחין היה על ידי פיח הכבשן שזרק משה השמימה ומשם נפל עליהם והיה לשחין, ואחריו מכת ברד גשם וקולות וסער ואש כלם מן הרקיע, ואחריו מכת ארבה עוף המעופף על פני הרקיע ורוח קדים נשא אותו והניחו על אדמת מצרים. הסדר הרביעי ממרומים מעל השמים כי מופת החשך איום מאד שעליו אמר שלח חשך ויחשיך ואיננו בטבע המחשכים הידועים לנו, וחובר לו משלחת מלאכי רעים כנ"ל, ואחריו מכות בכורות ממרומים על ידי מחזות נוראות, כמו שגלה לנו שלמה בחכמתו ושרנו עליו בשיר השנים עשר בחוברת הרביעית כנ"ל, ואחריו מכות הים, שהיו בעמוד

אש וענן וכיוצא מן הנפלאות הגדולות ששרנו עליהן בשיר השלשה עשר בחוברת החמשית. סוף דבר הסדר הרביעי נורא מאד אין כדוגמתו בחקות שמים וארץ הנהוגים...

והתבונן עוד כי הדברים שהשחיתו המכות מקניני המצריים הכל בהדרגה מקל לחמור ממנו. הסדר הראשון השחית דגת יאורם. רע ממנו הסדר השני שהשחית כל מקנה מצרים. רע יותר הסדר השלישי שהשחית כל עץ כל עשב. רע מכל, הסדר הרביעי שהשחית כל מבחר משפחותיהם ואחרי כן נאבדו מלך ושרים וכל חילו בים סוף.

ר' י"ש ריגיו שמות ז': ג'

והרביתי את אתתי ואת מופתי בארץ מצרים – ממה שקראם אותות ומופתים לא יובן אלא שיעשה דברים מחודשים למעלה מן הטבע מבלי שימשך מהם צרה ומכאוב על מצרים, אבל בפסוק הסמוך קראם יד ושפטים גדולים ומשמע מזה שיביא על מצרים עונשים גדולים, גם הודיע שלא ישמע פרעה אל האותות והמופתים. מעתה יש לחקור למה באו כל השמות האלה כאן ומה ההבדל ביניהם. דע כי כל המכות שהביא הקב"ה על המצרים נחלקים לדי' סדרים, בכל סדר ג' מכות ואלו הן: הסדר הראשון תנין דם צפרדע, הבי' כנים ערוב דבר, הג' שחין ברד ארבה, והד' חשך מכת בכורות וקריעת ים סוף. והדי' הסדרים האלה מקבילים אל ארבעת משפטי ה' הרעים הנזכרים ביחזקאל י"ד שבהן דן הי"ת את עולמו, והן דבר חרב רעב חיה רעה, כמו שנשנו באבות (אבות פרק ה' משנה ח') במשנת שבעה מיני פורענות, וכן התוכחות שבפי' בחקותי (ויקרא כ"ו) והעונשים שבשירת האזינו מזי רעב וכו' (דברים ל"ב) כולם הולכים על הסדר הזה, וכשנבא אל כל סדר וסדר שבמכות נפרש ענינם. והנה לכל סדר קדם מופת אחד הנקרא תוכחת ותעלולים, והיא מכה קלה שיש בה מעט צער ובאה להתרות בם שאס לא ישובו יכם אח"כ במכות גדולות ממנה, והתוכחות הללו הן תנין כנים שחין וחושך, ואלה הם שקראם הכתוב כאן אותות ומופתים, כי היו אותות על סדרי המכות הבאים אחריהם, והיו מופתים מצד היותם למעלה מן הטבע. והודיע הי"ת למשה שלא ישמע פרעה אל התוכחות האלה, עד שיביא עליו כל ארבעת סדרי המכות שאמרנו.

שד"ל שמות ז': י"ז

ונהפכו לדם: ראיתי להזכיר כאן שיטת ר' נפתלי הירץ וויזל בענין מכות מצרים: כל המכות שהביא הקב"ה על המצרים נחלקות לדי' סדרים, בכל סדר שלוש מכות, ואלו הן: הסדר הראשון תנין דם צפרדע, השני כנים ערוב דבר, השלישי שחין ברד ארבה, הרביעי חשך מכת בכורות וקריעת ים סוף; וארבעה סדרים אלה הם כנגד ארבעה משפטים הרעים הנזכרים ביחזקאל י"ד שבהן ה' דן את עולמו, והן דבר, חרב, רעב, חיה רעה; והנה כל אי מהסדרים האלה התחיל במופת אחד שהיה מכה קלה ובא להתרות בם, שאם לא ישובו יכה אותם אח"כ במכות גדולות ממנה, והתוכחות הללו תנין, כנים, שחין וחושך ואלה הם הנקראים אותות ומופתים, כי עם היותם מופתים ומעשה נס, הנה היו לאותות ולסימנים על המכות הנאות אחריהם; ובכל המכות הקדים התראה, ובאלה (תנין, כנים, וחושך) לא התרה בהן, לפי שאינן מכות, אלא תוכחות והתראות על מה שיבוא אחריהן; זו שיטת רנ"ה וויזל, עיין בפירוש החכם י' ש' ריגיו למעלה פסוק ג'. ורשב"ם (למטה פסוק כ"ו) כתב כי משה היה מתרה שתי פעמים בשתי מכות, ובשלישית לא התרה, וכן בכל סדר וסדר, בדם ובצפרדע התרה, ובכנים לא התרה, בערוב ודבר התרה, ובשחין לא התרה, בברד ובארבה התרה, ובתשך לא התרה. ור"י בעל

הטורים כתב כי לא התרה בשלישיות, וזהו שאמרו רז"ל (סנהדרין פרק ט' משנה ה') מי שלקה ושנה מכניסין אותו לכיפה, עכ"ל. ורמב"ן כתב שלא התרה אלא באותן שיש בהן מיתה לאדם.